

1

III Wat zet ons aan het denken?

- I. Inhoud van ons denken zijn de verschijnselen,
- II. Denken als relatie tussen de verschijnselen en onze mentale activiteiten,
- III. Wat zet ons aan het denken?

Met andere woorden hoe komt het dat wij blijkbaar die onhandig makende en terugtrekkende beweging voortdurend maken en ons losmaken van het één zijn met het hier en nu?

2

Filosofie is wat de mensen doen niet de goden

- Grieken zagen een overeenkomst tussen filosoferen en dichter bij de onsterfelijkheid komen. (een groot doel voor de Griekse cultuur)
- Arendt zegt dat toeschouwer zijn (goden) iets anders is dan liefde voor kennis en wijsheid (mensen)
- Voor de Grieken is het enige verschil tussen mensen en goden dat mensen de onsterfelijkheid niet meer kennen. (citaat Safranski)

3

Strijd om onsterfelijkheid

"De nieuwe, godgelijke schepselen die Pindarus voor de geest stonden, waren de dichters en de barden.

Zij zouden de mensen op weg helpen naar de onsterfelijkheid, want "het verhaal van gedane dingen overleeft de daad" en "iets wat gezegd is, treedt, wanneer het goed gezegd is, de onsterfelijkheid binnen". (174)

Het gaat dus niet alleen om de helden, maar vooral om het vermogen om de verhalen van de helden zo te vertellen dat ze bleven leven in de gemeenschap. Het onder de mensen zijn was levend zijn en dat kon dus ook middels de verhalen.

Het verschijnen en dan verdubbeld in het verschijnen in een verhaal of gedicht maakt iemand dus zichtbaar in de wereld. En dan verschijnt het schrijven en dat maakt zaken zichtbaar die voor wie het beleefde niet zichtbaar waren en ook het geschreven onthult weer zaken die voor de schrijver onzichtbaar waren. (citaat Knausgård)

4

Parmenides: Zijn was en is zal altijd zijn.

- Parmenides maakt van het Zijn een Zijn zonder begin of einde.
- De goden waren ook niet onsterfelijk genoeg en dat meer dan hun immorele gedrag maakte hen onbetrouwbaar. (178)
- Theologie van b.v. Aristoteles is niet goden-, maar Zijn georiënteerd. Het is een ontologie.
- Zijn en denken gaan dan bij elkaar horen en zijn dus beide eeuwig en onvergankelijk. Het nous vult zich daarbij met de onvergankelijkheid van het Zijn. (180) We moeten er wel op wijzen dat (...) niet-zijn.

5

Hoe nous wel en logos niet onvergankelijk is

'In tegenstelling tot de nous is de logos niet goddelijk' (181) Dat wil zeggen de omzetting van de verwondering en de aanschouwing van eeuwige waarheid (nous) in woorden (logos) maakt het vergankelijk. Toch willen wij al filosoferend steeds die verwoording vinden en na de Griekse tijd wordt dat ook de enige manier van wetenschap bedrijven.

"Het eeuwige mysterie van de wereld [d.i. het universum] is zijn begrijpelijkheid." De hele verdere "ontwikkeling" van theorieën om zich met de begrijpelijkheid van het universum te meten, is daarom "in zekere zin een voortdurende vlucht voor de 'verwondering.'" zei Einstein daarover (180)

6

'Zijn' verandert als God de eeuwigheid van het Zijn niet schraagt.

Het *is* roept de vraag op naar wat dat *is* dan voortbrengt. Aan het eind van dat vragen is een onbewogen beweging. Laat dat concept los en het gevolg zien we in *la Naussee*; walging i.p.v. verwondering. (192)

De oproep om wat 'is' te beamen als een daad om het denken en de werkelijkheid te verzoenen. (Spinoza's berusting, Hegels absolute Geest, Nietzsches *amor fati* en eeuwige wederkeer.)

Arendt zegt daarover: "De behoefte aan beaming ontspringt hier niet aan de Griekse bewondering voor de onzichtbare harmonie en de schoonheid die de oneindige verscheidenheid van particuliere zijnden samenvoegen, maar aan het eenvoudige feit dat niemand het Zijn kan denken zonder tegelijk het niets te denken, of niemand de Zin kan denken, zonder tegelijk de futiliteit, de leegheid en de zinloosheid te denken." (194/195)

Maieutiek_2020_Denken_college5

7

7

Griekse filosofie als importproduct

De Grieken waren erg trots op hun filosofie als exportartikel. De onpraktische kant van het zuivere denken dat door Arendt zo benadrukt wordt is wel een specifieke invalshoek.

Hadot schrijft over liefde voor kennis en wijsheid waarbij het kunnen nadenken in oorzaak-gevolg systematiek en het gebruik maken van logica en abstractie veel meer benadrukt wordt.

(Hadot, *Filosofie als manier van leven*)

Wat Arendt zelf ook even noemt (197) is dat we hier de geschiedenis geweld aan doen doordat we de Grieken en de Romeinen zeggen en dan duiden we eeuwen van ontwikkeling en verandering aan.

Maieutiek_2020_Denken_college5

8

8

Het Romeinse antwoord

Het Griekse denken ligt steeds dicht aan of valt samen met bewondering verwondering en aanschouwing. Het lelijke en minderwaardige hoort er niet bij (Socrates) of het is een waarnemingsfout om het als lelijk te zien. (Parmenides) (196)

De Romeinen benadrukken het gespleten zijn van het bestaan als drijfveer om te denken. De filosofie wordt hier iets praktisch; een *technê* (200) maar niet in de zin die Arendt graag zou zien, niet politiek, maar als terugtrekking uit de wereld.

Maieutiek_2020_Denken_college5

9

9

Grieken was het lijden niet vreemd

- De benadrukking van de verwondering laat te weinig zien dat het lijden ook voor de Grieken een belangrijke ervaring van alledag was; "Sophocles' woorden "Niet geboren zijn overtreft elke *logos*; het op een na beste is zo vlug mogelijk terugkeren naar waar we vandaan kwamen" lijken een dichterlijke variatie op een gangbaar spreekwoord te zijn geweest. Merkwaaardig genoeg echter wordt, voor zover ik weet, deze stemming nergens vermeld als bron van het Griekse denken; en nog merkwaaardiger wellicht: deze stemming heeft nergens tot een grote filosofie geleid - tenzij men Schopenhauer tot de grote denkers wil rekenen." (209)

Maieutiek_2020_Denken_college5

10

10

Denken als ontsnappen aan het lijden

- Griekse verwonder je werd het Romeinse verbaas je over niets, bewonder niets.
 - Hegels uil van Minerva rijst op uit de ruïnes van de Peloponnesische oorlog. Pascal in zijn *Pensées*: Plato, Aristoteles schreven over politiek, alsof ze de regels voor een gekkenhuis vastlegden;
 - "De behoefte aan filosofie ontstaat wanneer de eenmakende kracht uit het leven van de mensen verdwenen is, wanneer de tegengestelden de levende spanning van hun verhouding en hun wederzijdse afhankelijkheid verloren hebben, en autonoom geworden zijn. (Hegel)
 - Het denken ontstaat dus uit de desintegratie van de werkelijkheid en de daaruit volgende verdeeldheid tussen mens en wereld. Daaruit ontstaat de behoefte aan een andere, meer harmonieuze en meer betekenisvolle wereld.
- "En dit klinkt erg aangenaam. Hoe dikwijls moet de eerste impuls tot denken niet zijn samengevallen met een impuls om aan de wereld, die ondraaglijk geworden is, te ontsnappen." (199)

Maieutiek_2020_Denken_college5

11

11

Denken is praktisch maar ook onwezenlijk voor de wereld

"Denken betekent hier: een serie redeneringen volgen die je zullen optillen tot een standpunt dat zowel buiten de wereld van de verschijnselen als buiten je eigen leven ligt. Op de filosofie wordt een beroep gedaan als compensatie voor de frustraties van de politiek en, meer algemeen, van het leven zelf." (207)

Het kwaad kan niet zijn als je er goed over nadenkt, óf het is en dan moet het zijn. Het is een Romeinse adaptatie van het Griekse denken en dit gaat in het Christendom een grote rol spelen. (Boëthius in 525 geëxecuteerd)

Maieutiek_2020_Denken_college5

12

12